

Hoger toptarief leidt tot lagere belastingopbrengsten

Een hoger toptarief voor de inkomstenbelasting is mogelijk welvaartsverhogend. Een noodzakelijke voorwaarde daarvoor is dat een hoger toptarief meer belastingopbrengst genereert. In Nederland is dit niet het geval en daarom is een hoger marginaal toptarief onwenselijk.

De SP en PvdA stellen in hun verkiezingsprogramma's voor om een hoger toptarief in de inkomstenbelasting in te voeren. De PvdA wil een tarief van zestig procent voor inkomens boven 150.000 euro. De SP wil het huidige 52-procentstarief verhogen naar 55 procent en voor inkomens boven 150.000 euro een apart belastingtarief van 65 procent invoeren. Ook sommige economen bepleiten een apart toptarief voor zeer hoge inkomensgroepen, zoals bijvoorbeeld Caminada en De Kam (2010) en Bovenberg en Stevens (2010) voor de Studiecommissie Belastingstelsel (2010). De vraag is of een hoger toptarief tot een gelijkere verdeling van welvaart kan leiden. Noodzakelijke voorwaarde daarvoor is dat een hoger toptarief tot meer belastinginkomsten moet leiden.

Vertrekpunt voor deze analyse is de optimale-belastingtheorie. Op basis van het Mirrlees-model (Mirrlees, 1971) leidt Saez (2001) een formule af voor het opbrengstmaximaliserende belastingtarief in de hoogste belastingschijf, dat afhangt van de paretoparameter, een maatstaf voor de dikte van de staart van de inkomensverdeling, en de elasticiteit van de belastinggrondslag. In dit artikel wordt de paretoparameter voor de top van de Nederlandse inkomensverdeling geschat. Aan de hand daarvan en op basis van empirische schattingen voor de grondslagelasticiteit wordt het optimale toptarief voor de Nederlandse inkomstenbelasting berekend. Een verhoging van de belasting in de hoogste schijf leidt vrijwel zeker tot lagere belastingopbrengsten en dus tot een welvaartsdaling.

Optimale toptarieven

Nobelprijswinnaar Mirrlees (1971) bepaalt theoretisch de optimale niet-lineaire belasting op arbeidsinkomen. Hervreiding van inkomen leidt enerzijds tot een stijging van de maatschappelijke welvaart, maar genereert anderzijds ook welvaartsverliezen omdat de stimuli om inkomen te vergaren afnemen. De overheid kiest de niet-lineaire belasting op arbeid teneinde de maatschappelijke welvaart te optimaliseren. De optimale hoogte van het toptarief wordt door drie factoren bepaald. De belangrijkste determinant

is de inkomensverdeling. Deze bepaalt zowel de herverdelingsbaten van hogere marginale tarieven als de welvaartskosten daarvan. Hoe meer mensen het hogere marginale tarief gaan betalen, hoe groter de belastingopbrengst zal zijn, en hoe meer inkomen kan worden herverdeeld naar lagere inkomensgroepen. Echter, hoe groter het aantal individuen dat wordt geraakt door het hogere tarief, hoe groter de welvaartsverliezen.

De inkomensverdeling laat zich empirisch het beste beschrijven door een log-normale inkomensverdeling met een pareto-verdeelde staart voor de top van de inkomensverdeling. Bij de paretoverdeling geldt dat als de tien procent hoogste inkomens x procent van het totale inkomen verdient, de één procent hoogste inkomens x procent van het inkomen van de tien procent hoogste inkomens verdient, en zo verder. Dit wordt ook wel een fractaal genoemd. De paretostaart is aanzienlijk dikker dan de staart van de log-normale verdeling. Waar de top van de inkomensverdeling zich als een paretoverdeling begint te gedragen, is een empirische vraag die later beantwoord zal worden.

Het welvaartsverlies van hogere belastingtarieven wordt bepaald door de elasticiteit van de belastinggrondslag. Deze elasticiteit geeft aan met hoeveel procent het belastbaar inkomen afneemt als het tarief met een procent stijgt. Een hoger toptarief zorgt dat individuen in de hoogste schijf minder stimuli hebben om arbeid aan te bieden, carrière te maken, te participeren en te investeren in menselijk kapitaal. Bovendien wordt migratie, belastingontwijking of ontduiking aantrekkelijker. Bedrijven kunnen ook de pensioenopbouw van werknemers aanpassen om loon uit te keren als lager belast pensioeninkomen. Daarnaast wordt het aantrekkelijker om een bv op te richten om de hogere tarieven in de inkomstenbelasting te ontwijken. Door al deze gedragsreacties krimpt de belastinggrondslag in de hoogste belastingschijf. Saez (2001) heeft een eenvoudige formule afgeleid voor het optimale marginale tarief in de hoogste belastingschijf als de verdeling van de hoogste arbeidsinkomens zich laat beschrijven volgens de paretoverdeling:

$$T' = \frac{1-g}{1-g+a\varepsilon-\eta}$$

T' is het marginale tarief in de hoogste belastingschijf. a is de paretoparameter die aangeeft hoe dik de staart van de inkomensverdeling is. Hoe hoger a , hoe minder individuen er zijn met een heel hoog inkomen.

BAS JACOBS

Hoogleraar aan de Erasmus
Universiteit Rotterdam

FLORIS ZOUTMAN

Promovendus aan de
Erasmus Universiteit
Rotterdam

ε is de gecompenseerde elasticiteit van de belastinggrondslag. Hoe hoger de gecompenseerde elasticiteit, hoe sterker individuen dan reageren op een hoger belastingtarief door substitutie-effecten, en hoe lager het optimale toptarief zal zijn. η is de inkomenselasticiteit van de belastinggrondslag. Een hoger toptarief zorgt voor een grotere gemiddelde belastingdruk, waardoor individuen armer worden en hun belastbaar inkomen juist verhogen, bijvoorbeeld door harder te werken.

De welvaartswinst van hogere marginale tarieven wordt tenslotte bepaald door de maatschappelijke waardering van inkomen g voor de topinkomens en berust op politieke voorkeuren. $g > 0$ geeft aan hoeveel welvaart het kost om een euro weg te halen bij een huishouden in de hoogste schijf ten opzichte van de waarde van een euro opbrengst voor de overheid. Als de overheid aan iedereen hetzelfde welvaartsgewicht toekent, dan is $g = 1$, en wil de overheid niet herverdelen van rijke huishoudens naar arme huishoudens. Dan is het optimale marginale belastingtarief dus nul procent. Als de overheid geen welvaartsgewicht toekent aan de topinkomens, dan is $g = 0$, en wordt het optimale toptarief bereikt als de belastingopbrengsten maximaal zijn: de top van de laffercurve. Een noodzakelijke voorwaarde voor een herverdelingswinst van hogere toptarieven is daarom dat de belastingopbrengsten toenemen. Als dat niet het geval is, dan zal een hoger toptarief nooit welvaartsverhogend kunnen zijn, ongeacht politieke voorkeuren voor herverdeling.

Elasticiteiten

Om het optimale toptarief te bepalen, is informatie vereist over de grondslagelasticiteit in Nederland. Daarvoor moet een aanname worden gemaakt over het inkomensaandeel dat door mannen en vrouwen wordt verdiend. Empirisch blijkt namelijk dat vrouwen een veel hogere elasticiteit hebben dan mannen (Blundell en MaCurdy, 1999). Als conservatieve ondergrens wordt aangenomen dat alle inkomen bij de topinkomensgroepen wordt verdiend door mannen.

Een belangrijk onderdeel van de grondslagelasticiteit is de arbeidsaanbodelasticiteit. De empirische arbeidsmarktliteratuur kent vele studies die deze elasticiteit schatten. Blundell en MaCurdy (1999) hebben tientallen van de meest geavanceerde micro-econometrische studies samengevat. Het ongewogen gemiddelde van de meest conservatieve schattingen voor de gecompenseerde arbeidsaanbodelasticiteit

is gelijk aan 0,22. Het gemiddelde van de meest conservatieve schattingen voor inkomenselasticiteit in deze studies is 0,18. De ongecompenseerde arbeidsaanbodelasticiteit is afgerond 0,05. Meghir en Philips (2009) bespreken grotendeels dezelfde studies. De meta-analyse van Evers *et al.* (2008) bespreekt honderden schattingen van ongecompenseerde arbeidsaanbodelasticiteiten en schat een gemiddelde van 0,1 voor mannen in Nederland.

De elasticiteit van de gehele belastinggrondslag is echter veel hoger dan de arbeidsaanbodelasticiteiten suggereren. Dat komt omdat bij een belastingverhoging huishoudens niet alleen hun arbeidsaanbod aanpassen, maar ook andere beslissingen (participatie, scholing, carrière, ondernemingsvorm, pensioen, migratie, belastingontwijking en -ontduiking). Saez en Gruber (2002) geven een overzicht van een aantal studies die het ongewogen gemiddelde van de ongecompenseerde elasticiteiten van de belastinggrondslag schatten. De conservatieve schattingen komen uit op 0,5, mediane schatters op 0,8, en de hoogste schatters op 1,1. Saez *et al.* (2009) komen tot een voorzichtiger inschatting en concluderen dat de grondslagelasticiteit gemiddeld tussen 0,12 en 0,4 ligt. Zij bespreken bovendien diverse studies die aantonen dat de grondslagelasticiteit voor de topinkomens met 0,5 tot 0,6 een stuk hoger is. In Europese landen zijn vergelijkbare schattingen met vergelijkbare resultaten gemaakt van de elasticiteit van de belastinggrondslag (Gottfried en Schellhorn, 2004; Brewer *et al.*, 2008; Blomquist en Selin, 2009).

Saez *et al.* (2009) merken op dat deze studies goed het kortetermijneffect van een belastingwijziging meten, maar dat het empirisch vrijwel onmogelijk is om het langetermijneffect correct te identificeren. Het langetermijneffect is vermoedelijk groter dan het kortetermijneffect. Scholings-, carrière-, ondernemings-, migratie-, belonings- en pensioenbeslissingen kunnen worden verstoord door belastingen op arbeidsinkomen. Aan de andere kant is een verandering in de belastinggrondslag geen welvaartsverlies wanneer deze verandering niet gepaard gaat met een verandering van het economisch gedrag, maar alleen een verschuiving van middelen (Chetty, 2009). Ook kunnen hogere belastingopbrengsten elders of later in de tijd worden gerealiseerd, bijvoorbeeld als werknemers een bv starten of een beter pensioen opbouwen (Saez *et al.*, 2009). De schattingen van de grondslagelasticiteit kunnen daarom zowel te hoog als te laag zijn.

De conservatieve aanname wordt gemaakt dat de arbeidsaanbodelasticiteit met slechts 0,1 wordt verhoogd om te corrigeren voor andere gedragsreacties dan alleen veranderingen in arbeidsaanbod. De basiswaarde voor de ongecompenseerde grondslagelasticiteit in de hoogste belastingschijf is dan 0,2. Dit is ruim beneden de meest gangbare schattingen voor de elasticiteit van de belastinggrondslag. Verder bestaat er in de literatuur discussie over het belang van inkomenseffecten. Wederom wordt een conservatieve basiswaarde gekozen voor de inkomenselasticiteit van 0,1. De gecompenseerde grondslagelasticiteit bedraagt aldus 0,3.

Schatting paretoparameter

De paretoparameter wordt geschat op CBS-data uit het Inkomenspanelonderzoek van 2002 en 2006. Dat onderzoek bevat gewogen data over de inkomens van 65.535 Nederlandse individuen op basis van gegevens van de Belastingdienst. Dit panelonderzoek is representatief voor de Nederlandse bevolking. Sommige waarnemingen bij zeer hoge inkomens zijn om anonimiteitsredenen uit de data gefilterd. De schattingen zijn echter zeer precies en ongevoelig voor deze uitbijters. Voor alle observaties zijn de totale loonkosten berekend die de maatstaf zijn voor het bruto inkomen. Het gemiddelde bruto inkomen is 34.000 euro in 2002 en 38.000 euro in 2006. Het mediane inkomen is 31.000 euro in 2002 en 34.000 euro in 2006. Het modale inkomen is 33.000 euro in zowel 2002 als in 2006. En de standaarddeviatie van het inkomen is 27.000 euro in 2002 en 32.000 euro in 2006. Met de methode van Clauset *et al.* (2009) wordt de paretoparameter geschat voor de inkomensverdeling in Nederland. De schattingresultaten staan vermeld in tabel 1.

De paretoparameter is ongeveer 4,25 in beide perioden. Een eenvoudige t -toets op het verschil van de parameterschattingen geeft aan dat de hypothese dat de paretoparameter hetzelfde is in 2002 en 2006 niet kan worden verworpen. De

Tabel 1

Schattingresultaten voor de paretoostaart van de inkomensverdeling in Nederland.

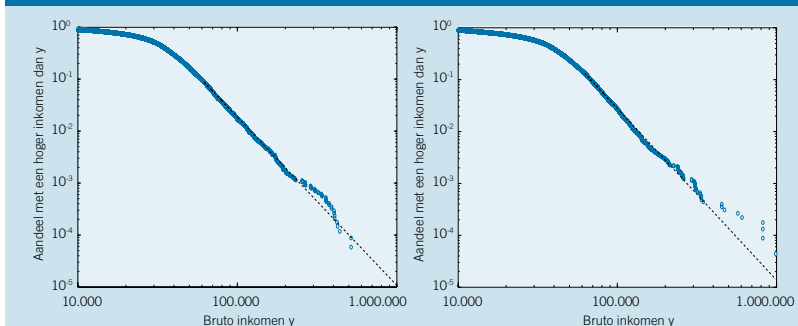
	2002	2006
Paretoparameter	4,23*	4,31*
Overgang hoogste schijftarief in loonkosten	62.113*	62.515*

* Significant op éénprocent-niveau.

SINDS 1916

Figuur 1

Paretostaarten verdeling Nederlandse topinkomens.

Bron: CBS Inkomenspanelonderzoek 2002; 2006; eigen schattingen

inkomensongelijkheid aan de top is daarom niet toegenomen tussen 2002 en 2006. In vergelijking met andere landen is de schatting voor de paretoparameter relatief hoog. Dit betekent dat de staart relatief dun is. Als gevolg daarvan zal het optimale toptarief in Nederland altijd lager zijn dan in landen met een veel schevere inkomensverdeling, zoals de Verenigde Staten.

Figuur 1 plot de observaties en de geschatte pareto staart in 2002 en 2006. Op de horizontale as staat het bruto inkomen, y . Op de verticale as staat de fractie van de populatie met bruto inkomen dat hoger is dan y . Bij een paretoverdeling van inkomen is de relatie tussen deze twee grootheden lineair. Uit de figuur blijkt dat dit in zeer hoge mate het geval is. De verdeling van de Nederlandse topinkomens laat zich zeer goed beschrijven met een paretoverdeling, net als in de meeste andere landen.

Bij bruto loonkosten van ongeveer 62.000 euro begint de paretoverdeling in beide jaren. Het is daarom optimaal om vanaf dit inkomensniveau het hoogste schijftarief in te laten gaan. Na aftrek van de werkgeverspremies betekent dit dat de overgang naar de paretoverdeling iets onder de huidige schijfovergang naar het 52-procentstarief plaatsvindt. Het verschil is echter niet significant. De paretoverdeling is dus van toepassing op de circa acht procent rijkste belastingplichtigen (Studiecommissie Belastingstelsel, 2010).

Optimale toptarief voor Nederland

Tabel 2 geeft de optimale tarieven voor de inkomstenbelasting in Nederland, op basis van bovenstaande aannames voor de elasticiteiten en geschatte pareto-parameter. In de eerste rij resultaten is de sociale marginale waardering van het inkomen van de allerrijksten op nul gezet: $g = 0$. Dit komt overeen met rawlsiaanse sociale preferenties, waarin het doel van de overheid is om de welvaart van de minst bedeelden zo hoog mogelijk te maken door de belastingopbrengsten te maximaliseren. Op basis van de basisparameterwaarden ligt het optimale Nederlandse effectieve marginale toptarief op 48 procent, hetgeen iets onder het huidige toptarief van 52 procent ligt. Om een aantal redenen hoeft

Tabel 2

Optimale toptarieven Nederlandse belastingstelsel.

Inkomselasticiteit η	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0	0	0
Ongecompenseerde elasticiteit $\varepsilon - \eta$	0,1	0,2	0,4	0,1	0,2	0,4	0,1	0,2	0,4
Paretoparameter a	Welvaartsgewicht topinkomens $g = 0$								
3,5	0,54	0,45	0,34	0,63	0,51	0,38	0,74	0,59	0,42
4	0,50	0,42	0,31	0,59	0,48	0,34	0,71	0,56	0,38
4,5	0,47	0,38	0,29	0,56	0,44	0,32	0,69	0,53	0,36
Paretoparameter a	Welvaartsgewicht topinkomens $g = 0,25$								
3,5	0,47	0,38	0,28	0,56	0,44	0,31	0,68	0,52	0,35
4	0,43	0,35	0,25	0,52	0,41	0,28	0,65	0,48	0,32
4,5	0,39	0,32	0,23	0,48	0,38	0,26	0,63	0,45	0,29

het huidige effectieve marginale tarief op inkomen niet gelijk te zijn aan het toptarief van 52 procent. Dat heeft te maken met de btw, de aftrekposten en eventuele verzekeringswinsten van betaalde premies. Voor de effectieve marginale druk op inkomen moeten de btw-tarieven worden opgeteld bij het huidige 52-procentstarief. De effectieve marginale druk zou dan op zo'n 67 procent uitkomen aangezien de effectieve marginale btw-druk circa vijftien procent is (Studiecommissie Belastingstelsel, 2010). Tegelijkertijd zijn niet alle belastingen en premies verstoring. Pensioenpremies zijn bijvoorbeeld uitgesteld loon en deze zullen daarom het arbeidsaanbodgedrag niet beïnvloeden zolang premies actuarieel fair zijn. Ook moet worden opgemerkt dat de marginale tarieven voor de zeer hoge inkomens worden gedrukt door de fiscale aftrekposten voor hypotheekrenteaftrek en pensioenen. Op basis van gegevens van Caminada en De Kam (2007) is dit effect gemiddeld ongeveer tien procentpunt. Aan de marge is dit effect vermoedelijk veel kleiner, aangezien uitgaven aan huisvesting dalen met het inkomen (Van Ewijk *et al.*, 2007). Ook is de fiscale ondersteuning voor het pensioensparen gemaximeerd via het Witteveen kader. Het feitelijke effectieve marginale toptarief ligt daarom waarschijnlijk ergens tussen de 52 en 67 procent. Dat is boven het berekende optimale toptarief van 48 procent. Aangezien er bijzonder conservatieve aannames zijn gemaakt bij deze berekeningen, ligt het huidige toptarief vermoedelijk al te hoog. Een belastingverhoging leidt dus vrijwel zeker tot lagere belastingopbrengsten. Als het sociale welvaartsgewicht van de topinkomensgroepen groter wordt dan nul en $g = 0,25$, dan is het optimale toptarief onder de basisparameters gelijk aan 41 procent. Dit is lager dan de 48 procent in het basisscenario. De optimale toptarieven nemen vanzelfsprekend af bij hogere elasticiteiten van de belastinggrondslag, aangezien belastingheffing dan verstoring is. De optimale tarieven stijgen bij grotere inkomenselasticiteiten, aangezien het inkomenseffect individuen zal prikkelen om meer inkomen te verwerven. De optimale toptarieven dalen ook bij hogere waarden van de paretoparameter, omdat een dunnere staart in de inkomensverdeling impliceert dat een toptarief minder herverdelingswinsten kent.

De optimale toptarieven in de inkomstenbelasting komen alleen in de buurt van het voorgestelde niveau van zestig procent of hoger als de ongecompenseerde elasticiteiten van de belastinggrondslagen zeer laag worden gezet op waarden rond 0,1. Deze zeer kleine gedragseffecten vallen ruim buiten het bereik van empirisch plausibele waarden.

Studiecommissie Belastingstelsel

Het CPB schat voor de Studiecommissie Belastingstelsel (2010) dat de circa de helft van de opbrengst van hogere marginale toptarieven, namelijk 560 miljoen euro, in de inkomstenbelasting verdampt door erosie van de belasting-

grondslag. Daarnaast verdwijnt nog eens een kwart van de opbrengst door grotere verstoringen in de arbeidsmarkt. De berekeningen tonen aan dat deze schattingen te laag zijn en dat de gehele potentiële opbrengst verdampt. De reden voor dit verschil is dat het CPB impliciet de top van de laffercurve benadert aan de hand van een gangbare formule in de literatuur:

$$T'_{\text{CPB}} = \frac{1}{1 + \varepsilon - \eta}$$

Het cruciale verschil met deze formule is dat de gecompenseerde elasticiteit ε niet wordt vermenigvuldigd met a , de paretoparameter. Deze formule veronderstelt echter een lineair belastingstelsel. In dat geval leidt een belastingverhoging van x procent tot een verhoging van zowel het marginale als het gemiddelde tarief met x procent. Wanneer alleen het toptarief verandert met x procent stijgt het marginale tarief voor rijke belastingbetalers nog steeds met x procent. Het gedragseffect is in beide gevallen even groot. Maar het gemiddelde tarief stijgt met minder dan x procent omdat een gedeelte van het inkomen van rijke belastingbetalers niet in de hoogste schijf valt. Deze berekeningswijze overschat daarom de belastingopbrengsten van een hoger toptarief (Saez *et al.*, 2009).

Discussie

De formule voor de optimale toptarieven is gebaseerd op aannames dat markten niet falen en er geen externe effecten zijn. Hogere marginale tarieven zijn gewenst om falen te corrigeren in arbeids-, kapitaal- en verzekeringsmarkten (Van Ewijk *et al.*, 2003). Het is echter niet aannemelijk dat dit marktfalen erg relevant is voor de topinkomens. Onvrijwillige werkloosheid en leenrestricties zijn van ondergeschikt belang voor deze inkomensgroepen. Vanwege een lage marginale nutswaardering van inkomen zijn welvaartsverliezen door onverzekerbare risico's bovendien zeer klein.

Ook kunnen hogere marginale tarieven externe effecten corrigeren. Indien consumptie een statusgoed is of individuen gewend raken aan consumptiegroei, kunnen individuen tot een statusrace worden gestimuleerd en te veel arbeidsinspanning leveren (Kanbur *et al.*, 2006). De welvaartsverliezen van verstoringende belastingheffing zijn dan lager. Echter, ook vrije tijd kan een statusgoed zijn; individuen zouden elkaar aansteken om meer vrije tijd te genieten, minder carrière te maken en sneller met pensioen te gaan (Alesina *et al.*, 2005). In dat geval zijn belastingen extra verstoring. Het netto effect is niet duidelijk.

Jaloeziemotieven en symboolpolitiek zouden kunnen verklaren waarom een hoger toptarief wordt bepleit. Deze motieven zijn echter ad hoc en missen een welvaarts theoretische basis.

Conclusie

Op basis van conservatieve aannames wordt berekend dat de huidige 52-procentstarieven in de inkomsten-

belasting hoger liggen dan de optimale toptarieven bij rawlsiaanse sociale voorkeuren. Een 60- of 65-procentstarief in de inkomstenbelasting schaadt daarom de maatschappelijke welvaart. Door verlies van belastingopbrengsten zal de belastingdruk op de lagere en middengroepen moeten stijgen of zal bezuinigd moeten worden op de publieke uitgaven.

LITERATUUR

- Alesina, A.F., E.L. Glaeser en B. Sacerdote (2005) Work in the US and Europe: why so different? *NBER Macroeconomic Annual*, 2, 1–64.
- Blomquist, S. en H. Selin (2009) Hourly wage rate and taxable labor income responsiveness to changes in marginal tax rates. *CESifo Working Paper Series*, 2644.
- Blundell, R. en T. MaCurdy (1999) Labor supply: a review of alternative approaches. In: Ashenfelter, O. en D. Card (red.) *Handbook of labor economics*, vol 3A. Amsterdam: North-Holland, 1560–1695.
- Bovenberg, A.L. en L.G.M. Stevens (2010) *Het fiscale stelsel van de toekomst*. Den Haag: Ministerie van Financiën.
- Brewer, M.S., E. Saez en A. Shephard (2008) Means testing and tax rates on earnings. In: *The Mirrlees review: reforming the tax system for the 21st century*. Oxford: Oxford University Press, te verschijnen.
- Caminada, C.L.J. en C.A. de Kam (2007) Sleutelen aan de verdeling van de belastingdruk. In: Caminada, C.L.J., A.H. Haberham, J.H. Hoogteijling en H. Vording (red.) *Belasting met beleid*. Den Haag: Sdu, 303–321.
- Caminada, C.L.J., en C.A. de Kam (2010) *Belastingen als instrument voor inkomenspolitiek*. Den Haag: Ministerie van Financiën.
- Chetty, R. (2009) Is the taxable income elasticity sufficient to calculate deadweight loss? The implications of evasion and avoidance. *American Economic Journal: Economic Policy*, 1(2), 31–52.
- Clauset, A., C. Rohilla Shalizi en M.E.J. Newman (2009) Power-law distributions in empirical data. *SIAM Review*, 51(4), 661–703.
- Evers, M., R.A. de Mooij en D. van Vuuren (2008) The wage elasticity of labour supply: a synthesis of empirical estimates. *De Economist*, 156(1), 25–43.
- Ewijk, C. van, B. Jacobs, R.A. de Mooij en P.J.G. Tang (2003) Tien doelmatigheidsargumenten voor progressieve belastingen. *Tijdschrift voor Openbare Financiën*, 1, 30–35.
- Ewijk, C. van, M. Koning, M. Lever en R.A. de Mooij (2007) *Economische effecten van aanpassing fiscale behandeling eigen woning*. Den Haag: CPB.
- Gottfried, P. en H. Schellhorn (2004) Empirical evidence on the effects of marginal tax rates on income: the German case. *IAW Discussion Papers*. Tübingen: IAW.
- Gruber, J. en E. Saez (2002) The elasticity of taxable income: evidence and implications. *Journal of Public Economics*, 84(1), 1–32.
- Kanbur, R., J. Pirttilä en M. Tuomala (2006) Non-welfarist optimal taxation and behavioral public economics. *Journal of Economic Surveys*, 20(5), 849–868.
- Meghir, C. en D. Philips (2009) Labor supply and taxes. In: *The Mirrlees review: reforming the tax system for the 21st century*. Oxford: Oxford University Press, te verschijnen.
- Mirrlees, J.A. (1971) An exploration in the theory of optimum income taxation. *Review of Economic Studies*, 38(2), 175–208.
- Saez, E. (2001) Using elasticities to derive optimal income tax rates. *Review of Economic Studies*, 68(1), 205–229.
- Saez, E., J.B. Slemrod en S.H. Giertz (2009) The elasticity of taxable income with respect to marginal tax rates: a critical review. *NBER Working Paper*, 15012.
- Studiecommissie Belastingstelsel (2010) *Continuïteit en vernieuwing. Een visie op het belastingstelsel*. Den Haag: Ministerie van Financiën.